

Formar els revolucionaris per a no fer la revolució: sobre *Multitud*, el nou llibre de Michael Hardt i Antonio Negri

Mateu Llopis, pròleg de Pol Sureda

Pròleg

En *Imperio (Empire, 2000)*, Michael Hardt i Toni Negri exposaven llur concepció de la forma actual de dominació capitalista. Ara, en *Multitud (Multitude, 2004)* ¹ presenten allò que consideren la forma actual de proletariat, així com les possibles estratègies de lluita contra el sistema, juntament amb una redefinició de l'objectiu final. Ambdós llibres tenen fama d'ésser l'últim crit del marxisme creatiu que hauria de permetre'ns afrontar la tasca revolucionària d'acord amb les condicions objectives de la mundialització postmoderna. No ho són pas. Ben al contrari, les elucubracions de Hardt i Negri constitueixen, objectivament, un intent de destruir el marxisme des de dins; es tracta d'un liquidacionisme insidiós que cal desemmascarar amb fermesa. Per això la present ressenya del company Mateu Llopis sobre (contra) *Multitud*, la segona part d'aqueix manifest de la postesquerra transmetafísica petitburguesa. En aquest pròleg ens limitem a fer una panoràmica interpretativa del missatge de *Multitud*; Mateu Llopis n'analitza el contingut concret.

El capitalisme tardà ve definit per la mundialització neoliberal i per la vivència postmoderna, productes de la fugida endavant del sistema arran de la gran crisi de 1973. La mundialització és consubstancial al capitalisme i, doncs, multiseular; tan sols és percebuda com a fet nou en funció del nou rostre ultraliberal, i també del canvi qualitatiu que comporta l'enfonsament i annexió de l'antic camp socialistodegenerat (moment en què comença a córrer l'anglicisme semàntic consistent a emprar el mot *global* amb el valor anglès de 'mundial', 'universal', i no amb el genuí de 'total', 'general', 'de conjunt', concepte, aquest darrer, que ja hi ha qui expressa amb l'anglicisme *holístic*). Com a correlat ideològic-perceptiu i com a norma de vida, la postmodernitat constitueix la màxima victòria del capitalisme tardà: amb el triomf d'un valor de canvi unidimensional sobre un valor d'ús en extinció, la imposició de la forma mercaderia tendeix a esdevenir totalitària i amenaça de substituir l'ésser humà: descomposició social accelerada, amb atomització i anòmia de les masses; neurotizació de les relacions interindividuals, regides per la lògica del consum de la persona-mercaderia; desintegració de la individualitat mateixa, tant més lloada per la retòrica a l'ús com més diluïda en el model de consumidor estandarditzat. Per no dir que el treballador continua tenint la bota del burgès *damunt*, però que avui, endemés, la té *dins*, interioritzada. D'ací la percepció de la realitat mateixa com a postmoderna, és a dir, atomitzada i incomprendible. I d'ací l'hegemonia de la ideologia postmoderna, on no hi ha realitat sinó imaginari, no acumulació històrica sinó present fragmentat, no acció sinó simulacre, no anàlisi sinó representació lúdica, com a versió extrema de l'irracionalisme neoliberal en el seu moment d'auge històric.

Davant d'això, certament ens calen maneres noves d'organització, de propaganda, etc. No és pas

aquest el punt de partença de Hardt i Negri: es proclamen orgullosament postmoderns, ens venen la més ferotge de les alienacions com a màxima forma de la llibertat i ens animen a capbussar-nos-hi sense cap mena de reticència. *Veuen un futur lluminós de llibertat total just allà on es constata el perill de consolidació del totalitarisme*. De fet, en l'únic que són conseqüents Hardt i Negri és en l'irracionalisme que tenen com a principi metodològic. Des d'aqueixa postmodernitat alegrement assumida condemnen l'anomenada "modernitat", etiqueta d'una bossa d'escombraries on encabir la racionalitat en general i el marxisme en particular. Havent renunciat, doncs, al combat revolucionari, als principis conseqüentment humanistes i, és clar, a la metodologia marxista, no és casual que abominin igualment la precisió terminològica del materialisme dialèctic i adoptin la boirosa pedanteria de l'argot postmodern (aspecte, cal dir-ho, agreujat pel traductor espanyol, que deixa passar anglicismes crus de tota casta, com ara *globalización* i *performatividad*); no pas per paradoxa, la desconjunció del llenguatge –ja n'hem vist exemples-- és consubstancial a aquesta ideologia que, en darrera instància, redueix tot, precisament, a anàlisi del discurs. No és debades que Hardt i Negri cerquen llurs referents filosòficament "revolucionaris" entre la impresentable faramalla postmoderna del tipus Foucault-Feyerabend-Deleuze-Derrida-Lyotard, amb Nietzsche com a tòtem o pare putatiu. És aquest llur horitzó ideològic: no pas la revolució socialista, sinó una etèria "democràcia radical" un puntet anarcoide, màxima fita que pot arribar a concebre un petitburgès no desclassat. Ara bé: almenys un dels autors, Negri, havia estat un pensador (i lluitador) marxista força estimable, poc menys que patrimoni dels marxistes d'arreu. ¿Hem d'insistir en la involució mental derivada de l'autolobotomia?

Alguns exemples, sense cap ordre en particular:

- 1) El mateix concepte de *multitud* (que, com remarca Callinicos, els autors prenen directament de... Spinoza!) és una manera ben postmoderna de difuminar retòricament (de desentendre) el subjecte revolucionari, o, si voleu, el conjunt de les classes oprimides. La qüestió no és pas si l'opressió capitalista és patida també fora del proletariat (pel conjunt del tercer món, per exemple); la clau és que Hardt i Negri, en negar l'existència del proletariat, eviten reconèixer la proletarització efectiva d'aquests altres sectors socials subalterns. Vet aquí un exemple concret d'exorcització de la realitat mitjançant l'anàlisi del discurs, amb la corresponent producció d'inconsciència. O d'alineació.
- 2) El concepte ultraideologitzat de "hegemonia (tendencial) del treball immaterial" (l'adjectiu és en si tot un manifest) parteix d'una realitat palpable per tal d'ocultar-la: la fabricació d'ideologia és cada cop més important, certament; el consum d'ideologia és cada cop més decisiu per a la perduració del sistema, evidentment; però cau del seu pes que la fabricació d'objectes ben materials (per exemple, aliments) serà sempre infraestructural per a qualsevol mode de producció. Per més beateria posttecnològica que hom hi apliqui, cal constatar que els ordinadors i les xarxes de telecomunicació no es basteixen ni mantenen pas tots solets. De fet, la xerrameca sobre el "treball immaterial" pretén substituir l'anàlisi de l'extracció de la plusvàlua, o sigui, reforçar l'opacitat del mecanisme de l'explotació capitalista. A banda de servir com a cobertura pseudofilosòfica per a la propaganda neoliberal sobre l'"era postindustrial", només que amb mots més esotèrics. Com a pensadors petitburgesos que han esdevingut, Hardt i Negri oculten

que el treball intel·lectual no és pas menys alienat (ni menys embrutidor) que el treball manual; que l'hegemonia tendencial del treball intel·lectual, a banda de discutible, és qüestió tan sols del centre del sistema, és a dir, d'una minoria de la població mundial; que la intensitat de l'explotació no tendeix pas a disminuir, sinó que s'aguditzava, tant al centre com a la perifèria (atur estructural, indefensió jurídica, pauperització de les condicions físiques, augment de la jornada...); i que l'alienació augmenta també en intensitat, mitjançant l'abolició del temps lliure, el qual no es limita ja a ésser temps de recuperació de la força de treball, sinó que, alienat al seu torn, ha passat a engruixir la retroalimentació del sistema (espiral producció-consum-producció).

- 3) Hardt i Negri opten per ignorar la realitat ontològica i la redueixen a subjectivitat; per a ells, per exemple, no existeixen classes socials en funció de l'economia política del sistema i independentment de la consciència dels individus, sinó exclusivament en la mesura que hi ha individus que es pensen subjectivament com a membres d'aqueixes classes *imaginades*.
- 4) Hardt i Negri no tan sols magnifiquen la resistència sectorial, atomitzada i inconnexa que hom malviu actualment, sinó que la presenten com a ideal de lluita contra el sistema, en un exercici de confusionisme obertament criminós; dit altrament: de la mateixa manera que ens animen a desfer-nos de tota visió panoràmica i coherent de la realitat, ens conviden a desorganitzar-nos en grupuscles informals d'àmbit de campanar i d'objectius limitats; grupuscles incapaces de fer cap revolució, però, d'altra banda, fàcilment controlables i bons d'eliminar un a un si cal.
- 5) I és que, per a Hardt i Negri, tot arrossegant la tesi central d'*Imperio*, fal·laç com ella sola, l'Estat-nació ja no hi pinta res (que li ho diguin a Ibarretxe!); una manera elegant d'ignorar la qüestió de l'Estat, és a dir, la qüestió de la dictadura classista. O sigui: com que el poder és mundial i difús, també la resistència ha de ser-ho; en d'altres mots, podem ben estalviar-nos la conquesta del poder; hem de renunciar a substituir la dictadura burgesa per la dictadura del proletariat (democràcia proletària). La qual cosa ens deixa directament en la situació actual i, a més, sense alternativa revolucionària.
- 6) Els liquidacionistes del 91 tipus ex-MC blasraven en bloc l'experiència soviètica en termes dignes de la kremlinologia del Pentàgon, i ens proposaven renunciar al que denominaven "paleocomunisme" per tal de retornar a la immaculada puresa dels socialistes utòpics. Hardt i Negri fan un pas més; el lògic: reivindiquen els clàssics del liberalisme setcentista, segons sembla frescos com jovenetes en flor, mentre escupen els clàssics del marxisme més o menys com a gossos morts; en insinuar un Marx responsable filosòfic del Gulag, Hardt i Negri tenen poc a envejar als vetustos *nouveaux philosophes*.
- 7) Hardt i Negri no es plantegen pas cap revolució com a mitjà d'atènyer el socialisme, sinó que ens proposen el "gran acte polític d'amor" que ens durà a la "democràcia". Breu: estratègia patafísica a banda, en plantejar la "democràcia" com a fita antonomàstica Hardt i Negri abandonen el camp proletari i assumeixen de ple la mentalitat, la cultura política, els valors i els interessos de la burgesia, entorn de l'individu abstracte i la comuna "tolerància", abans coneguda com a *franco contraste de pareceres*, tot fent abstracció de l'estructura social, dels

mecanismes de poder, de la lluita de classes.

- 8) En una postura intel·lectualment suïcida i manifestament incompatible amb el marxisme, Hardt i Negri menyspreen l'anàlisi històrica en nom d'un optimisme infundat digne de la filosofia de cafè. I quan els dona per apel·lar a la història manipulen fets i dades amb subtilíssima barroeria.
- 9) Si l'actitud davant la qüestió nacional és una mica la pedra de toc de la coherència revolucionària, cal dir que Hardt i Negri assumeixen la versió més obtusa i primitivista de l'estatisme imperialisto-etnocida, el qual es limiten a repetir amb més prepotència que originalitat: per a aquests dretans vergonyants, com per als propagandistes burgesos desinhibidament dretans de fa mig segle, les lluites d'alliberament nacional són reaccionarismes essencialistes que voldrien retornar a un passat arcàdic. El matís hardtnegrista és que els mecanismes socioideològics que expliquen la popularització del racisme lepenista, els quals són els propis de l'estatisme imperialisto-etnocida, són extrapolats cínicament a llur inversió, els moviments d'alliberament nacional. A banda de pontificar des de la ignorància manifesta –o des de la mala fe--, Hardt i Negri es contradiuen palesament: ¿on és la crisi final de l'Estat-nació que proclamaven a *Imperio*, quan hi ha servidors tan lleials de llurs estats-nació concrets com ara l'anglosaxó Hardt i l'italià Negri, els quals, mentre no sorgeix una antiutòpica (i impossible) “multitud” universalment monolingüe i mononacional, estan disposats a eliminar, almenys, gal·lesos, cherokees i furlans per a postmodernitzar-los en anglès i en italià? En aquest punt coincideixen, reveladorament, amb la involució de l'ex-gran Samir Amin, qui, lluny de *Le développement inégal* (1973), ja no veu el fet ètnic com a estructural, sinó que blasma obtús el perill de *L'ethnie à l'assaut des nations* (1994), i qui, lluny d'*Éloge du socialisme* (1974), ja no veu el socialisme com a victòria de la diversitat, sinó com a legitimació de l'imperialisme etnocida àrab a costa de kurds, amazics, neoarameus i altres víctimes propiciatòries històricament impertinents (*Capitalism in the age of globalization*, 1997).

L'operació Hardt-Negri recorda l'empiriocriticisme d'un segle ençà, contra el qual Lenin es veié obligat a treure l'artilleria pesant. Com en el cas de l'empiriocriticisme, assistim ara a un intent d'adaptar el marxisme a la moda filosòfica burgesa, potser en la creença que aquesta fóra l'única manera de respondre als darrers canvis del sistema. Però la tragèdia (*Marx dixit*) es repeteix al cap d'un segle en forma de farsa; i és que les diferències són essencials, i sempre en detriment de la proposta de Hardt i Negri: primer, el bogdanovisme apel·lava a un complex filosòfic prou funest, però, almenys, de voluntat (o d'intenció) racional, com era el (neo)positivisme, i no pas a l'adopció de la irracionalitat idealista; segon, el bogdanovisme responia a una voluntat revolucionària inequívoca, mentre que l'imperialismomultitudinarisme d'avui es proposa evitar la revolució tot impedit que hom arribi a concebre'n la possibilitat. I és que, objectivament, la proposta de Hardt i de Negri consisteix a formar els revolucionaris per a no fer la revolució. – **Pol Sureda**.

Guerra, multitud i democràcia (anàlisi de les idees hardtnegrístes)

Mateu Llopis

És ben veritat que només valorem en la justa mesura algú o alguna cosa quan ens falta. I sobretot quan, a més de faltar-nos, sentim imperiosament la necessitat de la seva presència activa. Això ens passa ara, als oprimits, en l'actual època de dominació postmoderna del capital mundialitzat, quan pensem en figures com Marx, Engels, Lenin o Trotski, autèntics revolucionaris de pedra picada que no feien ni la més mínima concessió als opressors ni als seus lacais, ni a la tebior ideològica d'aquells que encara estaven enredats en el marasme de la ideologia dominant. Avui, és clar, aquesta obstinació en la defensa d'unes determinades conviccions (les del marxisme revolucionari), en plena era del desconcert i l'obscurantisme postmodern, passa poc menys que per fanatisme filofeixista, mentre l'automatisme acrític que forma la base del "sentit comú" postmodern passa a ser patrimoni "de tots", i legitimament defensable sense que ningú ens pugui titllar de fanàtics ni de res per l'estil. En *Multitud* (*Multitude*, 2004), Hardt i Negri, com ja van fer amb la seva anterior obra *Imperi* (*Empire*, 2000), ens ofereixen altre cop un discurs deliberadament espès i pretensions pensat per a gent que prefereix llegir Nietzsche, Foucault, Feyerabend o Lyotard (és a dir, "filòsofs" burgesos) abans que Engels, Lenin, Trotski, Gramsci o Mandel (és a dir, pensadors revolucionaris). En un nou prodigi de síntesi omnicomprendiva, i en poc més de quatre-centes espesses pàgines, se'ns obre un panorama vast, volgudament erudit (amb aquella erudició de qui raona a cop de citació encara que no hi escaigui) i artificialment complicat. Cal dir, també, que els arguments que s'usen en el llibre estan elaborats a partir d'uns pressupòsits molt marcats, i inconfessats, que delimiten intencionadament la lògica del discurs. És a dir: partint de les premisses dins les quals Hardt i Negri encotillen la realitat, només és possible arribar a *Imperi* o a *Multitud*. Per exemple, el debat sobre l'acció transformadora de la societat és reduït estrictament a la lluita per una nova societat "democràtica", ja que el projecte socialista de "representació" política ha fracassat, segons els autors. Cal fer notar que a Hardt i Negri, pel que sembla, del socialisme només els interessa si va complir amb els somnis de la democràcia "pura" del segle XVIII.

En la forma com Hardt i Negri plantegen el debat no hi entra per a res la revolució (el que normalment hom entén per revolució), ni la necessària conquesta del poder que permeti bastir una societat nova (única manera de transformar veritablement aquesta societat). Ans al contrari, sembla que els nous transformadors no es plantegen prendre el poder, sinó tan sols arribar a la "democràcia pura"... Tornem a Kautsky?

El llibre està estructurat a l'entorn de tres eixos, que formen les tres grans parts del llibre: guerra, multitud i democràcia.

Després de deixar assentat en *Imperi* com s'estructura en una forma política qualitativament superior el nou capitalisme mundialitzat postmodern, la primera part del llibre *Multitud*

(continuació d'*Imperi* segons els mateixos autors) ens ofereix una anàlisi del fenomen de la guerra en el món actual. Segons Hardt i Negri, "las condiciones y la naturaleza de la guerra y de la violencia política necesariamente están cambiando. La guerra se está convirtiendo en un fenómeno general, global [i.e. *mundial*] e interminable". Segons la seva doctrina del declivi de l'autoritat sobirana dels estats-nació, la guerra ja no s'ha de concebre com es feia en l'època moderna (la "modernitat", no pas l'Edat Moderna), sinó que ara els conflictes "deberían ser considerados no como ejemplos de guerra sino más bien de guerra civil". De guerra civil prenent com a marc general el context de l'imperi mundialitzat, és clar. Notem com Hardt i Negri només semblen pensar en el terme *guerra civil* en el sentit de guerra interna dins el context de l'Estat-nació, ignorant el sentit més amenaçador de guerra interclassista en el si d'una societat...

Seguint amb l'anàlisi de Hardt i Negri, per a entendre l'actual estat de guerra és clau el concepte d'*excepció*. Si abans la pau era la normalitat i la guerra l'excepció, ara, en el món postmodern, la guerra és la norma i no l'excepció.

Això no és tot: "la guerra propende a extenderse todavía más, a convertirse en una relación social permanente"; "la guerra se está convirtiendo en el principio organizador básico de la sociedad, y la política simplemente en uno de sus medios o disfraces".

La guerra, doncs, és "el obstaculo principal a la democracia". Precisen: "O mejor dicho, el sueño moderno de la democracia puede parecer definitivamente perdido en nuestra era de la globalización [i.e. *mundialización*] armada. La guerra fue siempre incompatible con la democracia".

Aquesta primera part és, sense cap mena de dubte, la més interessant i profitosa del llibre.

La segona part de l'obra de Hardt i Negri està dedicada a la "Multitud", ja que "la posibilidad de la democracia a escala global [i.e. *mundial*] emerge hoy por primera vez. Este libro trata de esa posibilidad, de lo que vamos a llamar el 'proyecto de la multitud'".

La *multitud* és la base social del projecte polític *democràtic* de Hardt i Negri, ja que "hoy día sólo es posible conducir la acción política encaminada a la transformación y a la liberación sobre la base de la multitud". La *multitud* és allò encara no definit que emergeix de la desintegració de les comunitats modernes. El poble, la nació, la família i tots els enquadraments societaris tradicionals desapareixen i emergeix la *multitud*, que "se compone de un conjunto de singularidades, y aquí entendemos por singularidad un sujeto social cuya diferencia no puede reducirse a uniformidad: una diferencia que sigue siendo diferente [?]", tot això en el benentès que "las singularidades plurales de la multitud contrastan con la unidad indiferenciada del pueblo". Com si el concepte *poble* hagués comportat mai una "unidad indiferenciada"! No obstant això, en la tercera part del llibre se'ns aclareix que per a Hardt i Negri el terme *poble* és un terme polític, i no l'usen en cap cas com a sinònim de comunitat humana. Tot el món conceptual que usem nosaltres, els catalans, per a analitzar les comunitats humanes els és completament aliè. Parteixen d'un món conceptual completament diferent, subsidiari de l'estatisme burgès, que ignora voluntàriament, per exemple, tota la crucial problemàtica de la qüestió nacional.

Segons Hardt i Negri, la multitud va emergint a mesura que l'hàbit modern deixa pas a la *performativitat* (sic) postmoderna, i hom crea el cos social de la multitud sobre la base del "comú" que "ens uneix". Aquesta "performativitat" postmoderna es dóna en el context del *treball immaterial*, que és la forma de producció tendencialment hegemònica, segons Hardt i Negri. La col·laboració i la intercomunicació cada cop més grans que crea el context del treball immaterial generen *el comú*. Aquest terreny comú constitueix el teixit sobre el qual es dóna, per primera vegada segons Hardt i Negri, la possibilitat d'un projecte democràtic "global" (i.e. mundial).

Aquest projecte pot triomfar, o bé pot triomfar l'hegemonia del capital sobre "el comú". Però els autors no aclareixen gaire com distingirem si som en una meravellosa societat democràtica o en un meravellós funcionament del més refinat dels sistemes opressius. És del tot desconcertant el discurs de Hardt i Negri, perquè, a voltes, un té la impressió que la principal tasca revolucionària consisteix a fer funcionar, tan bé com un pugui i sàpiga, els sistemes de gestió del treball que imposa el capital a la nostra feina. Compte!: no diem pas que la col·laboració cada cop més gran que imposa la divisió del treball en la societat actual no sigui potencialment progressiva. Però per a fer-la treballar a favor nostre, a favor dels explotats, cal una revolució. És a dir, una expropiació violenta dels mitjans de producció, perquè aquests estiguin en mans de qui produeix. Sense això, la col·laboració, la intercomunicació, la "performativitat" (sigui aquesta el que sigui), etc., en el fons, funcionen per a bé del capital. I per a desgràcia de l'explotat... Però de revolució, Hardt i Negri no en volen ni sentir a parlar. Només volen que "democràcia".

"La sociedad posmoderna se caracteriza por la disolución de los cuerpos sociales tradicionales", diuen Hardt i Negri. Donades aquestes condicions, les postures bàsiques enfrontades són la dels "moderns", que "quieren proteger o resucitar los cuerpos sociales tradicionales", i la dels postmoderns, que "aceptan o incluso celebran su disolución". Entre els moderns i l'esquerra convencional en general, la desintegració postmoderna provoca, segons els autors, una mena de nostàlgia dels paradisos perduts. Nostàlgia que a Europa sol expressar-se "no en forma de lamentos acerca del estado actual de aislamiento e individualismo [com s'expressa als EUA] sino como repetición estéril de ritos comunitarios trasnochados [?]". Els "moderns" invoquen en va "los antiguos cuerpos sociales", però "ya no estan ahí. Falta el pueblo". Si ells ho diuen... En les manifestacions cíviques de reivindicació nacional contra les agressions espanyolistes fetes recentment (mobilització pels "papers" de Salamanca, per la llengua a Mallorca contra les agressions del PP, etc.) no hi faltava pas "el poble"... I és que la reacció dels "moderns" no és pas de "nostàlgia" per cap "paradís perdut", sinó d'horror per la interiorització massiva de l'alienació i la barbàrie postmodernes; els autors veuen una primitivista "repetición estéril de ritos comunitarios trasnochados" allà on hi ha la defensa de l'autonomia (de pensament i d'acció) de les classes explotades. D'altra banda, resulta inquietant demanar-se (a la manera de l'Amin "d'abans") si les diferències perceptives entre Europa i els EUA que reporten els autors no deuen palesar, més aviat, la major penetració de l'alienació capitalista en la societat estatounidenc, que és llur centre referencial.

Hardt i Negri, però, ho tenen clar: "Hay que prescindir de esa nostalgia, no tanto por peligrosa como por constituir un signo de derrota. En este sentido somos, sin duda, 'posmodernistas'" (i.e. "pos(t)

modernos”). Desapareguts els cossos socials tradicionals, doncs, apareix la carn viva de la *multitud*. Carn viva que no consisteix ni en pobles ni en nacions, ni tan sols en comunitats. Notem, de passada, que si els cossos socials tradicionals han desaparegut i és una inutilitat “ressuscitar-los”, ¿a què treu cap consagrar tot un llibre a ressuscitar les bases del projecte polític democràtic que va contribuir, suposadament, a conformar aquests cossos socials? Per què no llençar-ho tot per la borda definitivament com fan en bona lògica els postmoderns?

Sobre la carn viva de la "multitud" cal organitzar el projecte "democràtic" de Hardt i Negri. La darrera part del llibre està destinada, doncs, a determinar com ha de ser el projecte polític democràtic que ha de dur a terme la multitud, com a alternativa a la dominació postmoderna del capital mundialitzat. En paraules dels autors: "El fin de la guerra fría estaba llamado a ser la victoria definitiva de la democracia [!], pero ahora el concepto y las prácticas de la democracia han entrado en crisis en todas partes". Així doncs, proclamen Hardt i Negri: "¡Regresemos al siglo XVIII! Un buen motivo para regresar al siglo XVIII es que entonces el concepto de democracia no estaba corrompido como lo está hoy". La tasca concreta és repensar el concepte de democràcia com ho van fer els pensadors del XVIII, no pas retornar senzillament al segle XVIII. Hem de fer-ho, també, perquè la tradició socialista tampoc no serveix. I és que –vés per on– el raonament de la “puresa originària” aplicat als teòrics liberals del segle XVIII en canvi no sembla ser aplicable als clàssics del marxisme, ni que sigui restringint-los a Marx i Engels. Després de fer una genealogia del moviment socialista tan dubtosa com poc rigorosa, per a acabar proclamant que qui tenia raó en el fons era Max Weber, qui ja veia clar que el projecte socialista fracassaria, Hardt i Negri diuen adéu al socialisme amb aquests mots enverinats: "Es extraño tener que recordar ahora la amalgama de perversiones ideológicas nacidas del concepto socialista de representación. Hoy podemos presenciar al fin el funeral: se acabaron las esperanzas democráticas de representación socialista. Y mientras les damos el último adiós, no podemos dejar de evocar los numerosos subproductos ideológicos más o menos fascistas que los grandes experimentos históricos del socialismo arrastraron en su estela. Unas veces fueron chispas inservibles, otras incendios devastadores". Fulminant: un text que podria haver sortit, tranquil·lament, de la ploma de Francis Fukuyama.

Hardt i Negri acaben la tercera part del llibre, i amb ella el llibre mateix, amb una revelació digna d'un apassionat telepredicador: "Ya se puede reconocer que hoy el tiempo está escindido entre un presente ya muerto y un futuro viviente, y que el profundo abismo que los separa se está haciendo enorme. A su debido tiempo, un evento nos lanzará como una flecha hacia ese futuro viviente. Ese será el verdadero acto político de amor". Anotem, de passada, que aquesta frase vaga i inconcreta és una de les poques referències clares en tot el llibre a la Revolució com a part d'un projecte polític transformador de l'actual societat de classes. Després s'estranyaran si algú els acusa de mers "reformistes", que és el que en realitat són.

Democràcia o comunisme

Queda clar després de llegir tot el llibre que l'objectiu final del projecte transformador de Hardt i Negri és una forma suposadament "nova" de democràcia que sembla que haurà de complir els somnis del segle XVIII i donarà llibertat a tothom (que bonic!; qui és el malvat que gosarà oposar-

s'hi...). Segons Hardt i Negri, la "democràcia" és l'anhel de les masses desestructurades de la societat postmoderna. No deuen ser pas les masses russes o de l'antiga RDA, que demanen a crits el retorn a l'estalinisme... Per què deu ser? ¿No deu ser perquè per a l'oprimit la llibertat i la democràcia són paraules buides si no van acompanyades de la igualtat econòmica (breu: de la lluita contra la propietat privada i a favor del dret, com a mínim, a no morir-se de gana)? Hardt i Negri parlen de la propietat privada, i de com el capitalisme actual tendeix fins i tot a apropiarse la natura. Però enlloc no parlen d'expropiar els expropiadors, que és l'única forma d'assentar les bases d'una democràcia i una llibertat de debò, i no tan sols formals.

Des de Marx mateix, i no diguem ja des de Lenin, Trotski i més endavant encara, la "democràcia", en abstracte, no era ni de bon tros l'objectiu últim del projecte transformador; o, més ben dit, la democràcia i la llibertat correspondrien a un estat de coses de després de la revolució (com diu Lenin, la democràcia pura no existeix enlloc; senzillament en la societat socialista la "democràcia" serà el costum). L'objectiu últim era (és) una societat sense classes, sense explotació de l'home per l'home. La novetat radical de Marx i Engels, i de tot aquell que mereixés el nom de revolucionari d'ells ençà, fou trencar definitivament amb el projecte "democràtic" burgès (democràcia formal) i postular la revolució violenta com a *únic* mètode polític de destruir la societat de classes i de bastir un món sense classes: el socialisme.

Hardt i Negri insisteixen com és de fonamental la llibertat. Una paraula magnífica, preciosa, la llibertat! Però en un món en el qual impera la desigualtat pertot arreu, és un crim reaccionari actuar com si aquestes condicions no existissin. Sucedeeix que Hardt i Negri pasturen per les praderies del democratism burgès, fal·laç perquè fa abstracció de les relacions de classe a l'hora d'exercir la llibertat. Així, Hardt i Negri, com la burgesia, plantegen una llibertat abstracta i interclassista allà on les condicions reals són de dictadura burgesa, és a dir, on només la burgesia és lliure i on la llibertat dels oprimits consisteix a secundar les actituds de la burgesia. En un món desigual i jeràrquic també cal usar la jerarquia (i l'Estat) per a fins revolucionaris. Perquè, *imperis* a banda, no es pot ignorar el fet estatal, és a dir, el poder polític. És el vell debat sostingut de sempre amb els anarquistes: no es pot "abolir" la societat de classes i l'Estat, ni les condicions de desigualtat; cal crear les condicions perquè, en paraules d'Engels, s'extingeixin. Però, és clar, queda tan bonic i fa tan "progre" això de lluitar per la llibertat "pura" de la gent... Mentrestant, l'Estat existeix, és una eina de dictadura classista, i Hardt i Negri en prescindeixen en definir tant el present com la proposta de futur, amb la qual cosa ens estalvien la temptació de prendre el poder per a transformar la vida de soca-rel.

Explicitem-ho: la lluita pel socialisme és la lluita per destruir el despotisme de la burgesia i per crear les condicions que garanteixin la llibertat a tothom. Perquè la llibertat és primordial. La llibertat; no pas la retòrica burgesa.

Sembla que Hardt i Negri han "oblidat" tot això... Hardt i Negri es comporten políticament com a bons demòcrates radicals estatounidencs: com ho farien Noam Chomsky, Susan Sontag o Naomi Klein. Aquesta gent no ha superat mai, intel·lectualment, els límits del projecte polític fundacional del seu país (i no em refereixo ara a Negri, és clar, si no és en el sentit que assumeix la cosmovisió tòpicament estatounidenc; que *tutti voliamo fare l'americano*, ja se sap). En aquest sentit són,

declaradament, limitadament "nacionals". Em sap greu dir-ho, però sembla que el màxim horitzó revolucionari d'aquesta gent sigui el comunisme o el hippisme.

El projecte polític democràtic és, ja de fa molt, un projecte de classe: de la classe burgesa. El projecte de la dictadura burgesa. Però els objectius democràtico-radicals del XVIII (llibertat, igualtat) fa molt de temps que han passat a formar part del patrimoni d'una altra tradició intel·lectual i de lluita: el socialisme (o comunisme). I ho han fet en una forma que supera de molt l'abstracció amb què els pensadors del XVIII es plantejaven aquestes qüestions. Una nova forma d'aquests ideals, en la tradició socialista, és, per exemple, una de les veritats socialistes evidents: ja fa molt de temps que sabem que sense una revolució violenta que desmunti les estructures del poder burges, i que prengui el poder de l'Estat per a fer possibles, reals i efectives les conquestes revolucionàries, no hi ha possibilitat de transformació "democràtica" del món.

Hardt i Negri dirien que ja fa temps que sabem que aquesta forma socialista dels ideals democràtics ha fracassat... És clar; i és que per a Hardt i Negri, com per a qualsevol analista polític burges convencional, el gran pecat de l'URSS fou la manca de "democràcia" burgesa. Però tot allò que en el pla internacional i de revifalla de la lluita de classes va significar aquella gran claror a l'est, allò que va comportar en el pla socioeconòmic, els inqüestionables èxits de l'economia planificada, que sembla que ara no es poden ni mencionar..., el que significava de desafiament terrible al capitalisme, la llibertat real *d'existir* que la revolució dugué a les masses explotades, tot això no compta: el que compta és que no es respectà la "democràcia pura", o sigui, el model de democràcia definit burgesament. Ai las! Com deia Trotski durant les negociacions de Brest-Litovsk, "és ben cert que enviem la tropa contra els locauts de la patronal, i no pas contra les vagues obreres".

Però no ens amoïnem: amb el projecte de Hardt i Negri, després del magnífic acte polític d'amor, ens llevarem un bon dia, els burgesos hauran renunciat voluntàriament al seu domini i tots ens abraçarem en la fraternitat universal...

El model d'organització

Al llarg de tot el llibre, però especialment en la "genealogia de la resistència" apuntada en la primera part, i en la genealogia del socialisme esbossada en la tercera part, Hardt i Negri s'estenen sobre quin ha de ser el model d'organització "antisistema" ideal i indicat als temps que vivim. Notem, de passada, que fa estrany veure com ells, tan amoïnats per la democràcia i per la llibertat, no estalvien esforços per imposar ideològicament el seu model de lluita i defenestrar els altres, titllant-los d'obsolets o arraconant-los al bagul polsós de la Història. Quins demòcrates, sí senyor!

Feta aquesta apreciació, direm que el model que proposen Hardt i Negri (i no és broma) és el d'organització *en xarxa distribuïda*, després de proposar una genealogia de la resistència, de l'exèrcit popular a la guerrilla, tan artificiosa com reduccionista.

Hardt i Negri parteixen del pressupòsit que l'organització "revolucionària" pren la mateixa forma que el model de producció social dominant. I, és clar, com que la producció posfordista i

“immaterial” ens imposa el model de producció en xarxa, doncs l’organització “revolucionària” adient també ha de ser en xarxa. Però la veritat és que no hi ha un “model” d’organització revolucionària, i el mateix concepte és completament aliè al moviment socialista, que sempre ha estat profundament variat i creatiu. Ni tan sols el tan mitificat com poc comprès model leninista de partit era cap “model”, sinó una resposta conjuntural a uns condicionaments històrics concrets.

Hardt i Negri no s’estan de proposar una genealogia del socialisme que ens el presenta poc menys que com un jacobinisme sense burgesos. I el comunisme com una colla d’aprofitats darrere el lema: “el poder per al proletariat, l’Estat per als comunistes” (l’expressió és seva). A banda d’això, òbviament, no s’estan tampoc de criticar la suposada tradició elitista-avantguardista del model socialista de partit (ja ens aclaria fa temps Pierre Broué en *Le parti bolchévique* com es va gestar el mite a partir d’una tergiversació de la tradició bolxevic i de lectures esbiaixades de *Què fer?*). Segons els autors, és aquest model elitista de partit i de revolucionari professional, de l’organització situada per damunt de la classe, etc., el que ha provocat a la fi l’ensorrament del model socialista com a “model de representació”. Perquè, tornem-hi: a Hardt i a Negri l’únic que sembla importar-los és la democràcia “pura” i immaculada. És a dir, l’objectiu és que tothom pugui decidir lliurement sense ni el més mínim grau de coerció (que sigui burgès, proletari o “treballador immaterial”, no importa). Ara: tot el que va significar la socialització dels mitjans de producció a l’URSS i el que va suposar per a la vida dels obrers i dels explotats (garanties de no morir-se de gana, com ara sota el capitalisme, per a dir-ho ràpidament), tot això sembla que no té gaire importància. El que compta, repetim-ho, és la democràcia “pura”. Per aquest motiu, si l’amable lector vol llegir quelcom de realment sucós sobre la democràcia burgesa i la dictadura del proletariat (és a dir, la democràcia proletària) li recomanem que, abans que escollir el llibre de Hardt i Negri, gaudeixi amb les fresques, sinceres i apassionades pàgines de *La revolució proletària i el renegat Kautsky*, un dels millors llibres de Lenin.

Cal dir que Hardt i Negri insisteixen que, a banda dels condicionaments històrics, que diuen tenir en compte, hi havia alguna cosa, sembla, d’especialment viciosa en el model de “representació” socialista que, democràticament parlant, el feia abocat al fracàs. Sembla que l’aïllament de l’URSS, la guerra civil, la difícilíssima situació en la qual va arrencar la revolució (en plena Gran Guerra), etc., són “condicionaments històrics” que, com a mínim, pesen tant com els suposats vicis conceptuals del socialisme... Ara: quan hom mira la història a la menuda, en els llibres de Trotski, Deutscher, Carr, etc., hi veu més improvisació a partir del que bonament hom tenia a mà, que no pas suposat doctrinarisme socialista aplicat dogmàticament que provoqués el fracàs degut a una particular perversió conceptual. Però a Hardt i a Negri sembla que els agraden més els jocs de mans “filosòfics” a l’estil postmodern que no la reflexió històrica amb els fets objectius a la mà, que és quan la cosa es complica i cal una major prudència interpretativa (per a una bona i rigorosa interpretació crítica, entre moltes altres, és clar, sobre les raons perquè tot va anar com va anar en la revolució soviètica, recomanem *Treinta años después de la Revolución Rusa*, de Victor Serge). I parlant de mirar-se la història a la menuda, mirem què diu Ted Grant a *Rusia: de la revolució a la contrarrevolució*, sobre com es bastia el socialisme després d’Octubre, i veurem els horrorosos vicis conceptuals del socialisme (retraducció nostra): “les masses començaven a prendre el destí a les seves mans. El novembre de 1917, Lenin escriví una crida a *Pravda*: ‘Camarades treballadors!

Recordeu que ara vosaltres mateixos administreu l'Estat. Si vosaltres mateixos no us uniu i no preneu a les vostres mans tots els afers de l'Estat, no us hi ajudarà ningú. (...) Poseu mans a l'obra des d'avall, sense esperar ningú' (Lenin, *Obras completas*, vol. 35, p. 68). Frisava perquè les masses s'impliquessin en el funcionament de la indústria i l'Estat." O: "En el Tercer Congrés Panrus dels Soviets, el gener de 1918, Lenin digué: 'Molt sovint s'envia al govern delegacions d'obriers i camperols que demanen com han de procedir, per exemple, amb aquestes o aquelles terres. I jo mateix m'he trobat davant situacions embarasoses en veure que no tenien un punt de vista gaire definit. I jo els deia: vosaltres sou el poder, feu el que desitgeu, prengueu tot el que us calgui; us hi donarem suport (...)' (Lenin, *Obras completas*, vol. 35, p. 285). En el XVII Congrés del Partit, pocs mesos més tard, posà èmfasi en el fet que: '(...) una minoria, el Partit, no pot implantar el socialisme. Podran implantar-lo desenes de milions d'éssers quan aprendran a fer-ho per si mateixos' (Lenin, *Obras completas*, vol. 36, p. 57)". Aquests són els horrorosos vicis conceptuals del socialisme, sí senyor!

Però, altre cop: no ens hem d'amoïnar! Amb l'organització "revolucionària" en xarxa distribuïda ho arreglarem tot. Hardt i Negri ens indiquen el camí a seguir i fins i tot són tan amables de posar-nos exemples de gent que ja està en plena transició cap al model en xarxa. Els zapatistes, sí senyor: lluminària del moviment revolucionari mundial. Uns individus tan revolucionaris ells que tenen com a màxim objectiu fer dels "indígenes" (amerindis) ciutadans mexicans de ple dret. I per això, la primera gran mesura revolucionària és... imposar-los l'espanyol. Bravo, tres hures pels zapatistes! Que n'hauria après, Lenin, de revolucionaris d'aital talla intel·lectual i combativa...

El treball immaterial, la plusvàlua i l'apropiació de l'excedent

Segons Hardt i Negri, la teoria del valor marxiana ja no val en temps del capitalisme postmodern. I ja no val perquè les hores de treball no remunerat eren peça clau en l'anàlisi marxista, i, en temps del "treball immaterial" (és a dir, el treball intel·lectual afegint-hi una mica del sector serveis), el temps de treball i el temps d'oci tendeixen a fer-se indistingibles. Així doncs, el *locus* (no poden parlar normalment, o és obra de la inconsciència lingüística del traductor?) de la plusvàlua ja no són les hores de treball no remunerat, sinó la producció de "el comú". La burgesia, doncs, s'apropia "el comú", però com que en desconexem el mecanisme, perquè la teoria de Marx ja no val i Hardt i Negri no ens en forneixen cap altra, doncs resulta que ara l'extracció de l'excedent es torna definitivament opaca i només en podem constatar l'existència, però no en podem explicar el mecanisme. Magnífica aportació científica a la teoria revolucionària!

Però res més lluny de la realitat. Precisament és a l'inrevés de com ells diuen. En aquests temps nostres, en els quals, efectivament, el temps de treball envaeix cada cop més el temps personal, és cada cop més urgent veure com hi ha un munt d'hores de treball no remunerat. En efecte, la plusvàlua, en els temps actuals, i sobretot en els treballs qualificats, ja no s'extreu tan sols en el lloc de treball, sinó també en el temps personal de cadascú. Una manifestació de tot això és, per exemple, la "formació permanent" o "deure" del treballador d'autoperfeccionar-se com a "màquina" productiva. Hardt i Negri tampoc no parlen de com les jornades laborals cada cop són més i més llargues, i com cada cop es difumina més la "jornada de vuit hores". Ni menys encara de l'evidència

que si jornada laboral i oci tendeixen a fer-se indestriables, això no és pas perquè el treball cada cop sigui més alliberador i creatiu, sinó perquè l'oci és tendencialment annexat pel treball alienat, és a dir, passa a ser consum; interiorització i reproducció del sistema en la quotidianitat.

Qüestió nacional

Com ja passava en el seu anterior llibre *Imperi*, i com sol passar en general amb bona part del moviment antisistema i fins i tot amb molts marxistes actuals (James Petras i la seva defensa del pobret hispanòfon oprimat a Catalunya, sense anar més lluny), Hardt i Negri també parteixen d'un complet i total subdesenvolupament teòric pel que fa a la qüestió nacional.

Cal dir que apliquen un esquematisme plenament idealista, filosòficament parlant, en confondre sistemàticament el procés de construcció de la consciència de grup amb la mateixa existència real i objectiva del grup: arriben a afirmar que la classe existeix en virtut de la seva lluita per alliberar-se, confonent, com diem, consciència de ser amb existència objectiva. Lenin, ja fa molt de temps, va donar una magnífica definició del que és *objectivament* una classe social, dins l'opuscle *Una gran iniciativa*. A banda, Hardt i Negri ignoren completament la tradicional distinció entre Estat i nació habitual entre nosaltres, els catalans.

Per a Hardt i Negri les nacions només són considerades en tant que fets exclusivament polítics. Ignoren sistemàticament tota la tradició d'alliberament nacional de les nacions oprimides i tota la seva producció teòrica. A banda, sembla que prefereixen, en aquest camp, les teoritzacions de les ciències socials burgeses ianquis (identitats, etnicitats...) abans que els escrits del darrer Lenin sobre el particular. O el treball d'Stalin sobre la qüestió, encara tan útil malgrat que escandalitzi els petitburgesos el fet que hom trobi útil una obra concreta d'un terrible dictador totalitari... Pierre Vilar, en la seva obra *Introducción al vocabulario básico del análisis histórico*, dins el capítol dedicat a la qüestió nacional, l'usa com a obra de referència, i en lloa el contingut teòric. I fa bé, perquè és molt interessant i, en tot cas, científicament molt superior a les elucubracions de la propaganda burgesa actual, Hardt i Negri inclosos.

Així doncs, per a Hardt i Negri, com per a tants altres, els nacionalment oprimits no existim. Magnífica manera d'engrescar-nos en el seu projecte polític "multitudinari"! Ans al contrari, sembla que som nosaltres els que hem de renunciar definitivament al "regal enverinat de l'alliberament nacional", com diuen a *Imperi*, i, si no hem desaparegut encara com a comunitat filla del projecte modern (si volem ser una nació sembla que només podem ser fills del projecte modern, ai las!), ens hem d'afanyar a desaparèixer per "integrar-nos" a la "multitud" (en quina llengua, però?). Segur que tenim entre nosaltres molts que es fregarien les mans, tots disposats a fer de *subcomandante* i estalviar-nos el llast d'estar usant encara una llengua *regional*...

En definitiva, i per acabar: tot i que el llibre té algun capítol interessant (en la meua opinió els únics potables són "Apartheid global", "Una excursió a Davos" i tot l'apartat dedicat a la guerra dins el context actual), es tracta d'una obra altament condemnable des d'un punt de vista revolucionari. Però no ens hauria d'estranyar: al capdavall és una obra perfecta per a l'intel·lectual "revolucionari"

El talp, web alternatiu. <http://www.geocities.com/eltalp>. *Formar els revolucionaris per a no fer la revolució ...*

de la postmodernitat; és a dir, per al demòcrata radical d'estil ianqui. Una obra més per a consum del rebel-radical, tan "autèntic" ell que li repugna que hom parli de la conquesta violenta del poder, que somriu escèptic davant termes com "dictadura del proletariat", i que sent repugnància davant el més mínim atac a la democràcia "pura", que implantarà (o "implementarà", ai!)... com?

¹ HARDT, Michael; NEGRI, Antonio. *Multitude: war and democracy in the age of Empire*. New York: Penguin, cop. 2004. Traducció espanyola: *Multitud: guerra y democracia en la era del Imperio*. Madrid: Debate, 2004. Traducció francesa: *Multitude: guerre et démocratie à l'âge de l'Empire*. Paris: la Découverte, 2004. Vegeu la **ressenya de Carles Castellanos sobre *Empire*** <http://www.defensadelaterra.org/Estelada/ER4.pdf>, consulteu **Alex Callinicos** http://www.revoltaglobal.net/WEB/form_CallinicosToniNegrienperspe.pdf per a la contextualització de la postura de Negri en la història de l'esquerra revolucionària italiana i dels debats marxistes de les darreres dècades.